

CREDINȚĂ SUB TEROARE

Sub egida Asociației
Cardinal Iuliu Hossu

Gelu Hossu este inginer, publicist, istoric al presei, cercetător CNSAS, membru fondator și președinte al Asociației „Cardinal Iuliu Hossu” (Cluj-Napoca). A publicat monografii având ca teme viața episcopului Iuliu Hossu și istoria recentă a Bisericii Greco-Catolice. A publicat articole pe aceleași teme în volume colective, în calitate de coautor, coordonator și editor. Este colaborator permanent al revistelor *Steaua* și *Viața creștină* din Cluj-Napoca.

Iuliu Hossu Ioan Ploscaru Tertulian Langa
Nicolae Brînzeu Ioan Vasile Botiza
Ștefan Manciulea Iosif Pop Alexandru Rațiu
Nicolae Mărgineanu Matei Boilă Elena Boilă
Augustin Giurgiu Vasile Cesereanu
Silviu Augustin Prunduș Doina Cornea

CREDINȚĂ SUB TEROARE

Memorialistica greco-catolică
de detenție și domiciliu obligatoriu

O antologie

Ediție îngrijită, selecția textelor,
introduceri și note de Gelu Hossu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

*În amintirea P.S. Florentin Crihălmeanu,
episcop greco-catolic de Cluj-Gherla
(n. 17 sept. 1959 – d. 12 ian. 2021)*

CUPRINS

Gelu Hossu / <i>Introducere</i>	9
Iuliu Hossu / <i>Credința noastră este viața noastră</i>	37
Ioan Ploscaru / <i>Lanțuri și teroare</i>	85
Tertulian Langa / <i>Trecând pragul tăcerii</i>	123
Nicolae Brînzeu / <i>Jurnalul unui preot bătrân</i>	155
Ioan Vasile Botiza / <i>Soarele a căzut sub orizont</i>	185
Ștefan Manciuța / <i>Aiud, Baia Sprie, Gherla, Caransebeș</i>	211
Iosif Pop / <i>Credință și apostolat</i>	227
Alexandru Rațiu / <i>Două scrisori</i>	247
Nicolae Mărgineanu / <i>Amfiteatre și închisori</i>	267
Matei Boilă / <i>Gratii luminând</i>	287
Elena Boilă / <i>Satul care este mereu...</i>	311
Augustin Giurgiu / <i>Confesiunile unui preot</i>	327
Vasile Cesereanu / <i>Memoriul către papa Ioan Paul II (1980)</i>	339
Silviu Augustin Prunduș / <i>Unirea de la Strâmba</i>	357
Doina Cornea / <i>Ultimele caiete</i>	369
Gelu Hossu / <i>În loc de încheiere: Scurt tratat de claustrologie</i>	381

INTRODUCERE

de Gelu Hossu

Unirea cu Roma

Prin rolul pe care l-a avut în formarea națiunii române moderne, Biserica Română Unită excede cadrul strict ecleziastic în care a luat ființă și suscită până astăzi interpretări și controverse dintre cele mai variate. De cele mai multe ori, analiza fenomenului greco-catolic este de natură doctrinară, deși „interpretării“ faptelor istorice își etalează în debutul raționamentului instrumentele „obiectivității“. Nașterea Bisericii Române Unite din Transilvania a fost considerată de adversarii ei o capitulare în fața habsburgilor, o trădare a dreptei credințe și a calendarului bizantin. Pentru adepți, unirea cu Roma a însemnat ieșirea din „schismă“, revenirea la Biserica universală, fără să renunțe la ritul răsăritean, și manifestarea liberă a unei limbi și a unei culturi cu rădăcini în spațiul apusean.

În anul 1500, în Transilvania exista o singură Biserică recunoscută: Biserica Romei, numită astăzi Catholică. Sașii, secuii și ungurii, aparținând acestei Biserici, erau națiuni privilegiate. Românii, deși mai numeroși decât membrii celorlalte trei națiuni la un loc, erau considerați „schismatici“, neavând prin urmare dreptul să participe la treburile statului. În anul 1500, „națiune“, *natio*, semnifica o stare socială și confesională, fiind departe de înțelesul de mai târziu, când limba a devenit primul criteriu în definirea termenului. În 1517, Martin Luther a dat semnalul Reformei, care a găsit în Transilvania un teren propice de manifestare. Primii aderenți la Reformă au fost

sașii, care au renunțat la cultul icoanelor, la numeroasele sărbători și posturi impuse de autoritatea bisericească și la oficierea serviciilor religioase în limba latină. Ungurii au aderat și ei la luteranism, dar l-au părăsit în scurtă vreme pentru calvinism, care condamna vechile dogme cu mai mare severitate. Considerați eretici, calvinii au fost persecutați, însă doar până în 1564, când confesiunea lor a devenit oficială. Doi ani mai târziu, Dieta Transilvaniei, controlată de reformați, a hotărât ca toți catolicii să fie expulzați. Reforma nu s-a oprit însă aici. O parte din unguri au renunțat la calvinism și au îmbrățișat unitarianismul, ale cărui dogme negau natura divină a lui Isus Cristos.

În acest timp, românii erau în continuare numiți... „schismatici“. În bisericile românești se sluzea în limba slavonă, străină credincioșilor, dar și preoților. În ceea ce privește organizarea, biserica românilor era ori lipsită de jurisdicție, ori revendicată de episcopi străini, uneori de mai mulți în același timp. Faptul că ungurii, sașii și secuii au trecut atât de ușor la Reformă, iar românii au întâmpinat-o cu rezistență se explică prin configurația stărilor sociale din acea vreme. Românii nu se arătau dispuși să renunțe la post, la cultul sfinților, la sărbători și la rugăciunile pentru morți. Primii care au încercat să-i convingă pe români să renunțe la limba slavonă în biserică și să adopte limba proprie au fost sașii luterani. Încercările acestora de a-i converti pe români nu au dat rezultate. Cei care au avut mai mare succes au fost ungurii calvini. În prefața unei cărți de rugăciuni, tipărită în limba română, preoții erau îndemnați să renunțe la limba slavonă: „Românește am scris acest Molitvenic, spune Coresi, cum să înțeleagă și popa ce zice însuș și oamenii ce ascultă [...] Nu boscorodiți, că vă bate pe voi Dumnezeu!“¹

1. Dr. Ioan Bălan, „Limba liturgică în biserica Românilor“, în *Cultura creștină*, anul II, nr. 16, oct. 1912, p. 487; Silviu Augustin Prunduș, Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească: Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1994, p. 54.

Dar, pentru că principiul vremii era *Cuius regio, eius religio* („A cui e stăpânirea, a aceluia este religia“), celebrarea slujbei în limba română era doar o condiție pentru calvinizarea Bisericii românești, nu avea intenții iluministe. Românilor le-au fost impuși drept conducători ecleziastici așa-numiții episcopi-superintendenți calvini. Unul dintre aceștia i-a convocat în 1569 la Aiud pe toți preoții români și i-a atenționat că slujba trebuie redusă la citirea și explicarea Evangheliei, fără alte ceremonii și ritualuri, iar cei care vor sluji în „sârbește“ vor fi pedepsiți. Deși românii au opus rezistență, propaganda calvină a dat totuși roade, la sfârșitul secolului al XVI-lea numeroase sate românești fiind deja trecute la Reformă. În timpul lui Mihai Viteazul, Biserica românească din Transilvania a intrat sub jurisdicția Mitropoliei Țării Românești. După 1630 însă, a început o nouă acțiune de calvinizare a Bisericii, iar episcopii au fost obligați de superintendenți să adopte *Catehismul calvinesc* și să modifice rânduielile bisericesti.

Începând cu anul 1687, în Transilvania se impune dominația Vienei catolice. Prin Diploma leopoldină din 1691 – denumită astfel după împăratul Leopold I –, Casa de Habsburg oferă libertate pentru patru „religii“: calvină, luterană, unitariană și catolică, ultima tocmai reabilitată. Conform aceluiași principiu *Cuius regio, eius religio*, începând cu 1693, împăratul repune catolicismul cu adevărat între religiile recepte, prin retrocedarea Catedralei din Alba Iulia și instalarea unui episcop cu puteri depline asupra parohiilor catolice care au mai rămas după Reformă (în anul 1566, preoții catolici care au refuzat trecerea la Reformă au fost expatriați).

La 18 septembrie 1692, Teofil Seremi din Teiuș este consacrat episcop al Bisericii românești din Transilvania, cu reședința la Alba Iulia. În încercarea de a consolida catolicismul, Casa de Habsburg încearcă să-i atragă pe români de partea ei. Pentru negocierile de unire sunt cooptați iezuiții, cărora Sfântul Scaun le recomandase încă din 1669 ca în acțiunea lor misionară să nu impună trecerea la ritul latin (al Bisericii apusene), ci să respecte ritul, disciplina, sărbătorile, ceremoniile și rugăciunile din Biserica orientală. Pentru realizarea

unirii religioase, era de ajuns ca nou-veniții să primească cele patru puncte dogmatice, pe care, de altfel, Biserica răsăriteană le acceptase încă din 1439 la Sinodul de la Florența: primatul papal (Papa de la Roma este capul văzut al întregii Biserici creștine), *Filioque* (Spiritul Sfânt purcede și de la Fiul, nu doar de la Tatăl Cereșc), existența Purgatoriului (locul în care sunt purificate sufletele păcătoase) și validitatea pâinii nedospite ca materie a Euharistiei, nu doar a celei dospite. În urma negocierilor purtate cu misionarii iezuiți, Teofil Seremi convoacă sinodul la Alba Iulia în februarie 1697, iar la 21 martie 1697 semnează, alături de 12 protopopi, Hotărârea de unire cu Biserica Romei. În luna iunie, declarația este semnată de încă 12 protopopi, iar o lună mai târziu episcopul Teofil moare subit, procesul unirii intrând în impas. Cu acordul calvinilor este ales un nou episcop, Atanasie Anghel, care este hirotonit la București, în ianuarie 1698, în ritul ortodox. Patriarhul Dositiei al Ierusalimului redactează cu această ocazie o listă cu instrucțiuni pentru proaspătul hirotonit, dintre care una se referă la obligativitatea oficerii slujbelor în slavonă sau greacă și interdicția utilizării limbii române.

O hotărâre imperială din aprilie 1698 prevedea că preoții români au dreptul să-și păstreze religia și să rămână în starea socială de până atunci ori să treacă la una dintre religiile recepte și să primească drepturile și privilegiile acesteia. Calvinii au sperat atunci că ei vor fi cei care îi vor atrage pe români. Alternativa catolică era însă mai atrăgătoare în raport cu încercările calvinilor de a-i face să renunțe la vechiul calendar, la sărbători, la cultul sfinților și la rugăciunile pentru morți. În aceste condiții, la 7 octombrie 1698, episcopul Atanasie Anghel emite și semnează la Alba Iulia, alături de 38 de protopopi districtuali, Cartea de mărturie sau Declarația de unire cu Biserica Romei. În conținutul documentului sunt consemnate rațiunile deciziei (prin punerea în cumpănă a vremelniceii omenești și a nemuririi sufletului), condițiile (primirea celor patru puncte dogmatice) și beneficiile sociale ale unirii (aceleași drepturi și privilegii cu cele ale clerului catolic). La 16 februarie 1699, împăratul Leopold I emite un decret impe-

rial (prima Diplomă leopoldină) prin care consfințește aceste drepturi, cu toate că proprietarii de sate, inclusiv cei catolici, se tem că aplicarea prevederilor va duce la restrângerea bazei umane de impozitare. Deoarece în unele părți ale teritoriului din subordine sunt încă preoți care se împotrivesc unirii, Atanasie Anghel convoacă pentru 4 septembrie 1700, la Alba Iulia, un nou sinod, la care participă toți protopopii, fiecare având alături câte doi preoți și câte trei credincioși fruntași. În ziua a doua, 5 septembrie 1700, Sinodul cel Mare primește cele patru puncte dogmatice (florentine) și redactează *Manifestul* prin care este reînnoit actul unirii cu Biserica Romei.

La 19 martie 1701, în timp ce Atanasie Anghel se află la Viena, împăratul emite a doua Diplomă leopoldină, prin care stabilește drepturile și obligațiile clerului român unit. Preoții sunt scutiți de dări, dijme și vămi, la fel ca ceilalți nobili din principat, iar credincioșii trec de la statutul de „tolerați” la cel de cetățeni ai imperiului. Pe lângă privilegiile, sunt stabilite și obligațiile: clerul va renunța la catehismul calvin, episcopul va tolera pe lângă el un teolog care să supravegheze la respectarea canoanelor; se vor ridica școli româno-latine la Alba Iulia, Hațeg și Făgăraș; în cazul vacantării scaunului arhieresc, sinodul va desemna trei candidați, iar împăratul va numi pe unul dintre aceștia; episcopul unit va fi sufragane arhiepiscopului catolic de Strigoni (Esztergom, Ungaria). Așteptând încuviințarea Vaticanului, autoritățile bisericești de la Viena îi cer lui Atanasie să se rehirotonească, prin impunerea mâinilor unui urmaș indubitabil al Sfântului Petru. Încăunarea solemnă a episcopului Atanasie are loc la Alba Iulia, în 25 iunie 1701, la care participă numeroși preoți, credincioși de rând, precum și întreaga nobilime (catolică ori necatolică) a cetății.

Desigur, drepturile întârzie să fie puse în aplicare. Scutirea preoților de contribuții este contrară intereselor proprietarilor de sate și ale deținătorilor de funcții publice, în proporție covârșitoare calvini și unitarieni. În plus, unirea este amenințată de ierarhii ortodocși din principate și de ortodoxia sârbească și rusească. Pe fondul răscoalei lui Francisc Rákóczi II

IULIU HOSSU

CREDINȚA NOASTRĂ
ESTE VIAȚA NOASTRĂ

IULIU HOSSU S-A NĂSCUT LA 31 IANUARIE 1885 ÎN LOCALITATEA Milașul Mare (azi, în județul Bistrița-Năsăud) din părinții Ioan, preot greco-catolic, și Victoria, născută Măriuțiu. A urmat Școala Poporală Confesională Română Unită din Milașul Mare, apoi Gimnaziul Evanghelic Săsesc din Reghin și Gimnaziul Romano-Catolic din Târgu Mureș. În anul 1900 s-a înscris la Gimnaziul Superior Mitropolitan de la Blaj, pe care l-a absolvit în 1904 cu atributul „eminent”. În toamna aceluiași an, a obținut o bursă la Colegiul Urban Pontifical „De Propaganda Fide” din Roma. La finalul anului doi a obținut titlul de doctor în filozofie, iar după absolvirea claselor superioare ale colegiului, în 1910, i-a fost atribuit al doilea titlu de doctor, de această dată în teologie. A fost hirotonit preot celib la 27 martie 1910, în Biserica „Sfântul Atanasie” din Roma.

În toamna anului 1910 a fost încadrat protocolist și arhivar în structura administrativă a Episcopiei Greco-Catolice de Lugoj, devenind ulterior notar consistorial, director de cancelarie și profesor la Catedra de științe biblice a recent înființatei Academii de Teologie. În anul 1914, impresionat de știrile dramatice venite de pe fronturile Marelui Război, preotul Iuliu Hossu s-a înrolat ca capelan voluntar cu gradul de sublocotenent în Serviciul Spiritual al Corpului VII de armată Timișoara. În luna decembrie a aceluiași an, s-a deplasat la Viena alături de Regimentul 64 infanterie din Orăștie, care primise misiunea de a păzi Palatul Schönbrunn.

La 3 martie 1917, Iuliu Hossu a fost desemnat episcop al Gherlei prin decret imperial, numirea fiind confirmată în data de 21 aprilie

a aceluiași an de către papa Benedict XV. Ceremonia liturgică a consacării a avut loc la Blaj, în data de 4 decembrie, iar întronizarea în Catedrala episcopală din Gherla s-a desfășurat la 16 decembrie 1917.

La 1 Decembrie 1918, episcopul Iuliu Hossu a citit Rezoluția Marii Uniri de la tribuna principală amplasată pe Câmpul lui Horea din Cetatea Albei Iulia. A făcut parte, alături de Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiș și episcopul ortodox Miron Cristea, din delegația care la data de 14 decembrie 1918 a înmânat Rezoluția Marii Uniri regelui Ferdinand. Cu acea ocazie, episcopul Iuliu Hossu a rostit celebrele cuvinte: „După cum fiecare creștin crede în Ierusalimul credințelor cucernice, tot așa, în cele naționale, pelerinajul cel mare e calea binecuvântată ce duce la București” (*Unirea*, nr. 4, 7 ianuarie 1919).

În perioada interbelică, a fost senator de drept și s-a implicat activ în demersul diplomatic pentru recunoașterea internațională a noii geografii a României și pentru realizarea Concordatului cu Sfântul Scaun. De asemenea, a contribuit prin numeroase intervenții parlamentare la elaborarea Constituției din 1923 și a Legii regimului general al cultelor, votată în 1928. Episcopul Iuliu a realizat vizite în aproape toate parohiile eparhiei de Gherla și apoi de Cluj-Gherla, fiind numit de popor „episcopul vizitațiilor canonice”.

În perioada Dictatului de la Viena, Iuliu Hossu a rămas la Cluj, alături de credincioși, devenind astfel ținta manifestărilor violente ale grupărilor horthyste din oraș. În data de 4 martie 1944, a fost înconjurat în stradă de un grup de tineri horthyști care l-au molestat, iar unul dintre aceștia l-a scuipat în față.

Aflând despre condițiile inumane în care trăiesc evreii concentrați în ghetoul de la Căramidăria orașului Cluj, episcopul Iuliu Hossu a cerut să fie primit în audiență la prefectul județului, pentru a protesta și a solicita ajutor umanitar imediat. În data de 2 aprilie 1944, a emis pastorală *Către preoți și mireni, chemare pentru ajutorarea evreilor*, prin care a solicitat tuturor credincioșilor eparhiei să facă dovada că sunt adevărați creștini. Episcopul a vizitat în două rânduri ghetoul de la marginea orașului și a susținut în secret, alături de Raoul Șorban, Emil Hațieganu, Aurel Socol,

Liviu Oprea, Vasile Aștileanu și Leon Manu, acele grupuri de călăuze – numite de rabinul Moshe Carmilly-Weinberger „Rețele ale Omeniei” – care ajutau familiile de evrei să treacă în România.

În noaptea de 28 spre 29 octombrie 1948, episcopul Iuliu Hossu a fost ridicat de Securitate din casa fratelui său din București. A fost anchetat timp de trei zile în sediul Ministerului de Interne și apoi a fost transferat, alături de ceilalți ierarhi ai bisericii, Valeriu Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Ioan Bălan, Vasile Aftenie și Ioan Suci, la fosta reședință de vară a patriarhului Justinian de la Dragoslavele, transformată în lagăr. În februarie 1949, a fost mutat la Mănăstirea Căldărușani, tot în regim de detenție, iar începând cu 24 mai 1950 a fost încarcerat în penitenciarul de maximă siguranță de la Sighet. A fost eliberat în ianuarie 1955, alături de ceilalți doi episcopi greco-catolici supraviețuitori, Ioan Bălan și Alexandru Rusu. Pentru refacerea sănătății, grav afectate în timpul detenției, cei trei au fost internați la Spitalul „I.C. Frimu” din București, iar în mai 1955 au fost plasați în regim de domiciliu obligatoriu la Mănăstirea Curtea de Argeș. În urma mișcării petiționare greco-catolice din vara anului 1956, care a culminat cu oficierea unei liturghii neautorizate în fața Bisericii Piaristilor (zisă și „a Universității”) din Cluj, autoritățile comuniste au decis dispersarea episcopilor, Iuliu Hossu fiind plasat din nou la Mănăstirea Căldărușani.

Iuliu Hossu a încheiat redactarea *Memoriilor* în noiembrie 1961, cele trei caiete cu însemnări fiind puse la adăpost în anul următor de fratele episcopului, medicul Traian-Ștefan Hossu. În anul 1967, autoritățile comuniste i-au propus episcopului să participe la serbările prilejuite de semicentenarul Marii Uniri, însă acesta a condiționat prezența sa la festivități de repunerea Bisericii Greco-Catolice în drepturile constituționale. Deoarece recuperările de ordin istoric operate de noua doctrină național-comunistă excludeau Biserica Greco-Catolică și contribuția ei la istoria românilor, proiectul propagandistic cu Iuliu Hossu prezent la festivități a eșuat. La sfârșitul lunii octombrie a anului 1968, i s-a adus la cunoștință că papa Paul VI a luat decizia de a-l include în Colegiul Cardinalilor. Refuzul episcopului Iuliu Hossu de a părăsi definitiv țara, singura variantă agreată de autoritățile comuniste, l-a determinat pe suveranul

pontif să-l ridice la treapta de cardinal *in pectore* (numire secretă în inima papei), în cadrul unei ceremonii care a avut loc la 28 aprilie 1969 la Vatican.

Cardinalul Iuliu Hossu a murit în dimineața zilei de 28 mai 1970 la Spitalul „Colentina” din București și a fost înmormântat a doua zi în Cimitirul Bellu Catholic de un preot romano-catolic, împotriva voinței sale testamentare. Deoarece mormântul a fost inundat, în anul 1982, rămășițele pământești au fost transferate fără știrea familiei într-o nouă criptă. Osemintele au fost introduse într-un sac de plastic, iar crucea pectorală și inelul, într-un pantof. Administratorii cimitirului au plasat sacul într-o nișă, peste care au turnat un strat gros de beton. A fost deshumat în data de 7 martie 2019, iar o parte din oseminte au revenit pe teritoriul eparhiei de Cluj-Gherla, conform voinței testamentare exprimate înainte de moarte.

La 2 iunie 2019, în cadrul Sfintei Liturghii oficiate pe Câmpia Libertății de la Blaj, papa Francisc l-a ridicat pe cardinalul Iuliu Hossu la treapta de Fericit martir pentru credință al Bisericii Catolice.

CREДИНȚА NOАSTRĂ ESTE VIAȚА NOАSTRĂ¹

Dragoslavele

Viața la Dragoslavele² ne-o petreceam cu toții mai mult în rugăciune și meditație; cărți n-aveam decât cele de rugăciune, încolo mai frunzăream cărțile din mica bibliotecă a vilei patriarhale. Această vilă a primit-o în dar patriarhul dr. Miron Cristea, pe vremuri episcop al Caransebeșului, în Ardeal; a făcut la ea transformări pentru a o avea de vilă pentru vânat; așezarea frumoasă, la picior de munte, privea frumos spre sat, cu două biserici la piciorul muntelui mare stâncos din față. De pe fotografia de pe perete, privea liniștit și senin la noi, fie iertat, patriarhul Miron Cristea.

În această vilă a fost internat în cursul războiului Felicjan Sławoi Składkowski³, care nu peste mult a evadat de aici

1. Fragmente extrase din Iuliu Hossu, *Credința noastră este viața noastră: Memorii*, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2019.

2. Episcopii greco-catolici Iuliu Hossu (de Cluj-Gherla), Alexandru Rusu (al Maramureșului), Valeriu Traian Frențiu (al Orăzii Mari), Vasile Aftenie (auxiliar, vicar general pentru Vicariatul Bucureștiului și al Vechiului Regat), Ioan Bălan (al Lugojului) și Ioan Suci (administrator apostolic al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Făgăraș) au fost plasați începând cu data de 31 octombrie 1948 în regim de detenție la Dragoslavele (Argeș), în fosta vilă de vacanță a Patriarhiei Ortodoxe Române, împreună cu sârmă ghimpată și păzită de militari înarmați.

3. Premierul polonez Felicjan Sławoi Składkowski (15 mai 1936 – 17 septembrie 1939) s-a refugiat în România împreună cu guver-

și a trecut în străinătate, cum au trecut toți polonezii pe rând, care s-au refugiat după ocuparea Poloniei din partea nemților și a rușilor, ajutați din partea oamenilor Guvernului Antonescu.

N-ar fi putut crede patriarhul Miron Cristea că în această vilă va fi internat întregul episcopat al Bisericii Române Unite, începutul căii crucii, pregătită de cei fără Dumnezeu, așa cum singuri se mărturisesc, în strânsă colaborare cu un urmaș al său și mai mulți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe. Preabunul Dumnezeu să le dăruiască pocăință adevărată pentru crima săvârșită împotriva Bisericii noastre. Noi, Biserica noastră, am purtat

nul său în urma invadării Poloniei de către Germania, la 1 septembrie 1939.

lupta dreaptă împreună cu Biserica Ortodoxă pentru unirea neamului, a Ardealului cu Țara Mamă, veacuri de-a rândul, împreună în bine și în rău, în rău mai mult, că de mai mult rău a avut parte neamul în cursul veacurilor. Îmbrățișați am fost fericiți și în apoteoza luptei biruitoare în 1 Decembrie 1918, la proclamarea Unirii Ardealului cu Patria Mamă. Împreună au mers la București, în delegația care purta hotărârea de Unire a Ardealului, delegații ambelor Biserici, dr. Miron Cristea, episcopul român ortodox al Caransebeșului, ajuns patriarh al României Mari, și episcopul Gherlei, cel ce scrie azi aceste șire, român unit, împreună cu Vasile Goldiș, fruntaș ortodox, și dr. Alexandru Vaida-Voevod, fruntaș român unit greco-catolic; așa a hotărât înțelepțește Marea Adunare de la Alba Iulia, prezidată de octogenarul fruntaș Gheorghe Pop de Băsești, român unit, vicepreședintele Andrei Bârsan, ortodox, vicepreședinti, toți episcopii românilor ortodocși și toți episcopii români uniți catolici. Așa, îmbrățișați, fericiți frățește, am asistat la cântecul¹ președintelui Gheorghe Pop de Băsești și sufletește am rostit împreună: „Acum slobozește, Doamne, pe robul tău în pace, căci văzură ochii mei mântuirea Ta; unirea neamului“. Această unire binecuvântată de Domnul pentru suferința de veacuri a părinților noștri și a neamului întreg a fericit sufletele tuturor și am rostit cu toții: Amin. Dar unirea Bisericilor chemate cu drag „surori“, făcută de cei fără Dumnezeu, în colaborare cu cei ce au nesocotit pe Dumnezeu și uități de sine s-au făcut unelte în sugrumarea Bisericii – nu, această unire nu, până la moarte. Preamilostivul Dumnezeu în ceasul hotărât, în sfaturile Sale nepătrunse, în mila Sa nemărginită, o va dărui poporului său credincios, păstrând calea frumoasă și mântuitoare a părinților iubitori și temători de Dumnezeu. La acestea mă cugetam la începutul pribegiei

1. Aici termenul are sensul de plâns de emoție. Episcopul amintește de prima sesiune a Marelui Sfat Național Român, prezidată de octogenarul Gheorghe Pop de Băsești, desfășurată în data de 2 decembrie 1918 în sala mare a Tribunalului din Alba Iulia. În timpul discursului, nereușind să-și stăpânească emoțiile, Pop de Băsești a izbucnit în plâns.